

HOGYAN HOZZUK VISSZA ÖKET: AZ AUTIZMUS SPEKTRUM ZAVARRAL ÉLŐ GYERMEKEK SIKERES INTEGRÁCIÓJA AZ ISKOLARENDSZERBE

Laura Cavanagh és Tricia-Lee Keller
Geneva Centre for Autism

HOGYAN HOZZUK VISSZA ŐKET: AZ AUTIZMUS SPEKTRUM ZAVARRAL ÉLŐ GYERMEKEK SIKERES INTEGRÁCIÓJA AZ ISKOLARENDSZERBE

Laura Cavanagh és Tricia-Lee Keller
Geneva Centre for Autism

A fordítás alapjául szolgáló kiadás:

Bringing Them Back: Successful Integration into the School System for Children on the Autism Spectrum.

Az angol nyelvű cikk megtekinthető itt:

<https://www.autism.net/resources/staff-corner/1716-bringing-them-back.html>

Laura Cavanagh and Tricia-Lee Keller

© Geneva Centre for Autism

Fordította

Gether Dénes

Lektorálta

Őszi Tamásné

Szerkesztette és a borítót tervezte

Lelkes Szilvia

© Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft., 2015
1071 Budapest, Damjanich utca 4.

A kiadvány az Európai Unió Szociális Alapjának támogatásával, a Nyolc Pont projekt keretében létrejött Autizmus Koordinációs Iroda (AKI) gondozásában készült.

Autizmus Koordinációs Iroda

www.autizmusiroda.hu

Nyolc Pont - „Az autista személyek ellátórendszerének országos szintű, komplex innovációja szakmai tanácsadó hálózat és koordinációs központ kialakításával” kiemelt projekt (TÁMOP 5.4.11-12/1-2012-0001)

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	1. oldal
Kapcsolatteremtés	3. oldal
Az iskola legyen élvezetes!	3. oldal
Először a viselkedést kezelje!	4. oldal
Magyarázza el a szabályokat és azt is, mi áll a háttérükben!	4. oldal
Pihenősarok	5. oldal
Szünetek	5. oldal
Kortárs segítők	5. oldal
Vizuális napirend	6. oldal
A és B nap	6. oldal
Vegye komolyan a hiányzásokat!	7. oldal
Bibliográfia	8. oldal

BEVEZETÉS

Delilah 9 éves autizmussal élő kislány. Harmadikos korától kezdve lehetett megfigyelni nála olyan viselkedésproblémákat, amelyek a tantermi környezetben nehezen voltak kezelhetőek, például verekedett vagy levetkőzött. Amikor Delilah viselkedése már kezelhetetlenné vált, a tanára felhívta a szüleit. Az iskola igazgatója úgy döntött, hogy megpróbál megoldást találni a viselkedésproblémára, ezért úgy döntött, hogy lerövidíti a kislány tanítási napját annak reményében, hogy Delilah tanára és a gyógypedagógiai asszisztens számára könnyebb lesz a kislány viselkedésének kezelése, ha csak a tanítási nap egy részében kell jelen lennie. November óta Delilah csak 2 órát tölt az iskolában a tanítási napokon.

Richard 14 éves Asperger-szindrómával élő fiú. Richard intelligens, de nincs önbizalma. Harcias és dühödt viselkedése csupán álca, amellyel leplezni próbálja a saját képességeivel kapcsolatos mélyen gyökerező szorongását. Sokra tartja az intelligenciát és kiemelt jelentőséget tulajdonít annak, hogy intelligensebb legyen másoknál. Negyedikes korában elkezdte lehülyézni a tanárait és azt mondta, hogy senki nem tud tanítani neki semmit, amit könyvből ne tudna megtanulni. A negyedikes tanév vége felé időről időre megtagadta az iskolába járást. Ellenszegülése gyorsan fokozódott és a fiú agresszív lett, amikor a szülei próbálták meggyőzni, hogy menjen iskolába. Richard ragaszkodik ahhoz, hogy ő egyedül is meg tudja tanulni a teljes iskolai tananyagot, bár a legtöbb napot azzal tölti, hogy játszik a számítógépen vagy alszik. Ötödikes kora óta nem jár iskolába.

Jesse-t magasan funkcionáló autizmussal diagnosztizálták. Tehetséges és okos fiú, akinek komoly gondot okoz a szorongás. Ideges lesz az iskolában, még olyankor is, amikor a tanára számára könnyű feladatot ad vagy olyan tevékenységre kéri, amit a fiú kedvel. Jesse görcsölni kezd, hogy elveszítheti a kontrollt, szorongása pedig addig fokozódik, hogy fizikai rosszulétet okoz nála. Ez érthető módon aggodalmat kelt minden felnőttben, aki szívén viseli Jesse sorsát, beleértve a tanárát és különösképpen az édesanyját. Jesse intenzív szorongása olyannyira felkavarja édesanyját, hogy képtelen arra kényszeríteni a fiát, hogy iskolába járjon. Jesse jelenleg nem jár iskolába. Még csak 7 éves.

Ezek a drámai történetek a szülők és a tanárok számára egyaránt kijózanítóan hatnak, de az ehhez hasonló küzdelmek korántsem nevezhetőek szokatlannak az iskolarendszerben az autizmussal élő gyermekek körében. Több mint 10 éves tapasztalattal rendelkezünk autizmussal élő iskoláskorú gyermekekkel és számtalanszor láttuk, hogy ezek a diákok nem boldogulnak az iskolarendszerben, mint ahogy azt is, hogy a rendszer cserbenhagyja őket. Még a rendkívül intelligens és jó képességű autizmussal élő gyermekek számára is komoly nehézséget jelent, hogy megtalálják a helyüket egy többségi tanteremben. Azt is kijelenthetjük, hogy sok tanár elveszve érzi magát, és nem igazán tudja, hogy mit is tehetne azért, hogy megkönnyítse a gyermekek számára, hogy boldogulni tudjanak az iskolai környezetben. Egyrészt igaz, hogy minden gyermek más és más, mégis vannak olyan stratégiák, amelyek sok esetben segíthetnek az autizmussal élő diákoknak, illetve vannak olyan dolgok, amiket tanárként Ön is megtehet annak érdekében, hogy növelni tudja annak az esélyét, hogy diákja sikeresen beilleszkedjen az osztályközösségbe. Nem számít, hogy olyan gyermekről van-e szó, aki egyenesen megtagadja az iskolába járást, vagy a lehető legjobb átmenetet szeretnék biztosítani az osztályhoz szeptemberben csatlakozó új autizmussal élő diákjuk számára, megosztjuk Önökkel titkainkat egy top 10-es lista formájában. A tizes lista arról szól, hogy Önök miként járulhatnak hozzá ahhoz, hogy autizmussal élő tanítványuk sikerélményekkel gazdagodjon az iskolában.

KAPCSOLATTEREMTÉS

Szánjon elegendő időt arra, hogy kapcsolatot tudjon teremteni a diákjával! A legtöbb tipikusan fejlődő gyermek tudja, hogy mit jelent a tanári "archetípus", vagyis ha egy tanári szerepkört betöltő személy konstruktív kritikát gyakorol, akkor arra pozitívan reagálnak, bárki is legyen az a személy. Az autizmus spektrum zavar egyik kulcsjellemzője, hogy nehézséget jelent a társas helyzetek megértése és értelmezése, tehát egy autizmussal élő diáktól alapesetben nem várható el, hogy a megszokott módon reagáljon csak azért, mert történetesen Ön tölti be a tanár szerepét. Fontos, hogy kapcsolatot teremtsen és személyes, harmonikus kapcsolatot alakítson ki a diákjával annak érdekében, hogy az Ön dicsérete vagy elismerése fontos és értékes jutalom legyen számára. Az első napok során csak annyi a feladata, hogy kapcsolatot teremtsen a diákjával. Legyen élvezetes az első pár nap, játsszanak, beszélgessenek a diákot érdeklő dolgokról, Ön felügyelje a játékok használatát vagy azokat a tevékenységeket, amelyekkel szívesen tölti az idejét. Tegyen meg mindent annak érdekében, hogy sikerüljön megnevetetni diákját! Ezáltal kettejük kapcsolata a pozitív élményekre épülhet: diákja hajlandó lesz dolgozni azért, hogy kivívja az Ön elismerését, dicsérete hatásosan és pozitív irányba tudja befolyásolni viselkedését.

AZ ISKOLA LEGYEN ÉLVEZETES!

Megesik, hogy az iskola megkezdésével a gyermekek élete rosszabbra fordul. Ha sorra vesszük, hogy megváltozik a korábbi struktúra, új szabályokkal szembesülnek, megjelennek a feladatok, ráadásul még egy bonyolult társas világban is meg kell tanulniuk tájékozódni, akkor miért csodálkozunk azon, hogy vannak gyermekek, akik inkább otthon maradnának? Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy az iskolai kultúra szabályaihoz és ritmusához való alkalmazkodás egy fontos lépése annak a folyamatnak, amely során felkészítjük a gyermekeket a nagybetűs életre. De ha egy olyan gyermekről van szó, akinél már előfordult korábban, hogy megtagadta az iskolába járást, akkor megszívlelendő tanács, hogy az iskolába való beilleszkedés időszakát a lehető legpozitívabb élménnyé tegyük számára. Ideális esetben a kisdíák számára legalább az első iskolai napokban vagy hetekben az iskolának vonzóbbnak kell lennie annál, mintha otthon maradna. Dolgoztunk egy eseten, ahol egy tinédzser fiút sikerült újraintegrálni az iskolarendszerbe. A siker kulcsa az volt, hogy a szülők lemondták az otthoni internet-előfizetésüket és Asperger-szindrómával élő fiuknak megengedték, hogy az iskolában netezéssel töltse a napjait. Idővel aztán fokozatosan egyre jobban integrálták a rendes tanítási nap menetébe, de az első napokban azt csinálhatta az iskolában, amit csak akart, csupán annyi volt a feltétel, hogy az iskolaépületben kell tartózkodnia. Megesik, hogy erre van szükség ahhoz, hogy egy vonakodó diákot sikerüljön reintegrálni az iskolarendszerbe. És az sem árt, ha a tanár fel van vértézve kellő rugalmassággal és kreativitással, ha valóban élvezetessé akarja tenni diákja számára az iskolát. Az autizmussal élő diákok jellemzően rendelkeznek egyéni vagy különleges érdeklődési körrel. Ha sikerül ezt a különleges érdeklődési kört beépíteni az iskolai tananyagba, akkor a diák tanulási motivációját jelentősen fokozhatjuk - erre számos példát láttunk már.

ELŐSZÖR A VISELKEDÉST KEZELJE!

A tanárok és nevelők elsősorban tanítani és nevelni akarnak, de ha a gyermek viselkedése kontrollálhatatlanná válik, akkor azzal fog szembesülni, hogy ellehetetlenül a tanítás. Mielőtt azt az elvárást támasztaná a diákjával szemben, hogy tanuljon, nemhogy fontos, egyenesen elengedhetetlen, hogy megtanulja kezelni a gyermek viselkedésproblémáit. Számos olyan könyv hozzáférhető, amelyek viselkedéskezelési technikákat és a viselkedés pozitív megerősítését írják le. Önnek az alapján kell kiválasztania a megfelelő módszert, hogy a diákja konkrétan milyen viselkedésproblémával rendelkezik. Bármilyen megoldást is választ, azt javasoljuk, hogy először szánjon elegendő időt arra, hogy reagálni tudjon a diákja viselkedésproblémáira, mielőtt azt várná tőle, hogy új feladatot tanuljon meg elvégezni, vagy új tananyagot sajátítson el. Határozza meg, hogy melyek azok a készségek, amelyek az előfeltételét jelentik annak, hogy új feladatokat tudjon végrehajtani, tárja fel, hogy konkrétan mi hiányzik az Ön autizmussal élő diákjánál, mi az, ami miatt kudarcra van ítélve a tantermi környezetben. Ha ez megtörtént, akkor ezeknek a készségeknek az elsajátítása legyen az elsődleges és legfontosabb feladat. Ne feledje, azáltal, hogy megoldást talál a diák viselkedésproblémáira, olyan új és hasznos készségeket tanít meg neki, amelyek nemcsak az iskolai tanulmányai során, de az élete végéig rendkívül hasznosak lesznek számára. Úgyhogy ne aggódjon amiatt, hogy mi az a tananyag, amivel elmarad a diákja azért, mert a viselkedésének kezelésével foglalkoznak! Elég, ha emlékezteti magát arra, hogy olyan készségeket tanít meg a diákjának, amelyek meghatározó szerepet fognak betölteni egész élete során.

MAGYARÁZZA EL A SZABÁLYOKAT ÉS AZT IS, MI ÁLL A HÁTTERÜKBEN!

Ne vegye kispénznek, hogy a diákja ismeri vagy érti az iskolai szabályokat, függetlenül attól, hogy mióta jár iskolába. Az „*igazán tudnia kéne már*” típusú hozzáállás senkin nem fog segíteni, aki autizmussal élő diákokat tanít, úgyhogy igyekezzen túltenni magát azon, hogy Ön szerint mi az, amit a diákjának „*már tudnia kellene*”. Magyarozza el érthetően a szabályokat és mondja el részletesen, akár szájbarágósabban is annál, mint amit feltétlenül szükségesnek tart! Írja le a szabályokat és akár képekkel vagy rajzokkal is illusztrálja a diák számára ezeket. A jobb képességű gyermekeknél hasznos lehet, ha elmondja azt is, hogy mi áll a szabály háttérében, beleértve a biztonsági megfontolásokat illetve azt is, hogy mások hogyan látják ezeket a szabályokat. A szabályok háttérének megértése abban is segít, hogy megtanítsa neki a társas viselkedés normáit és a diákok kötelességeit. Adja oda a házirend egy példányát a diákjának, hogy legyen egy saját példánya. Amennyiben megszeg egy szabályt, akkor - a szabály megszegéséért járó következmények viselése mellett - nyugodtan, türelmesen, tárgyilagos hangnemben emlékeztesse diákját a szabályra, és arra is, hogy mi áll a szabály háttérében. Ha egy autizmussal élő diák megérti, hogy mi az oka egy konkrét szabálynak, akkor ezáltal azt is megérti, hogy a szabály nem azért szabály, mert a felnőttek azt mondják. Azt tapasztaltuk, hogy ha ez sikerül, akkor a diákok nagyobb hajlandóságot mutatnak az együttműködésre és jobban betartják a tantermi szabályokat, ugyanúgy, mint a többi osztálytársuk.

PIHENŐSAROK

A tanterem kialakítása során hozzon létre egy pihenő sarkot a diák számára, ahová elvonulhat, ha úgy érzi, hogy nem képes megbirkózni az elvárásokkal, vagy csak szenzoros stimulációra van szüksége ahhoz, hogy megnyugodjon vagy ne veszítse el az önkontrollt. Ebben a zugban célszerű elhelyezni a diák kedvenc tárgyait: könyveket, játékokat, nyomorgatható labdát stb. Hasznos lehet, ha zenét vagy relaxációs anyagot is tud itt hallgatni vagy rendelkezésére áll egy zajgép. A legfontosabb dolog azonban, hogy ez a zug valamely módon vizuális és auditív szempontból is el legyen szigetelve az osztály többi tagjától és biztosítsa a gyermek számára a lehetőséget, hogy a kedvenc szenzoros elfoglaltságainak hódoljon. Láttunk már olyan nyugi sarkot, ami tökéletesen betöltötte a szerepét és mindössze a sarokba - a falakra merőlegesen felállított - paravánból állt, ami mögött néhány párna volt a földön. Nem az a lényeg, hogy mennyire szépen van kialakítva, hanem az, hogy a diák rendelkezésére álljon akkor, amikor szüksége van rá. Igen, pontosan így van: nem az a célja, hogy a diák itt töltsen az órák közti szünetet. Ez a zug azért van, hogy a diák elvonulhasson ide, amikor úgy érzi, hogy szüksége van rá. Fontos, hogy a gyermek szabályozhassa, mikor akar elvonulni a nyugi sarokba, ne a tanár! Érdemes konzultálni az iskola foglalkoztató terapeutájával (aki képzett a szenzoros integráció terén) arról, mi a pihenő sarok kialakításának legmegfelelőbb módja, mi szükséges hozzá.

SZÜNETEK

Mindannyiunknak szüksége van arra, hogy egy elfoglalt nap során rendszeresen szünetet tudjunk tartani, ez alól a gyermekek sem képeznek kivételt. Sőt, ha közelebbről szemügyre vesszük, hogy a gyermekek miért nem akarnak iskolába járni, akkor azt láthatjuk, hogy ennek oka a menekülés: hogy megmeneküljenek a tantervi, a társas vagy a szenzoros elvárásoktól. Akkor miért nem biztosítjuk eleve a diák számára a „menekülés” lehetőségét, anélkül, hogy valamilyen negatív viselkedéssel kellene „megdolgoznia” érte? Az ideális állapot az lenne, ha sikerülne megtanítani a diákokat arra, hogy ők kérjék, hogy tartsunk szünetet. Az is elősegíti a jó kapcsolat kialakulását, és egyben a tanuló bizalmát is elnyerheti, ha felismeri a gyermek igényeit és azelőtt biztosítja számára a szünetet, még mielőtt problémás viselkedéssel szembesülne. Hogy pontosan mit takar a szünet, az konkrétan az adott gyermek igényeitől függ, de lehet egy séta, egy kevés idő a tanári szobában, egy kis kisértés a könyvtárban, egy rövid idő a számítógép előtt - ezek mind olyan lehetőségek, amelyek jól működnek egyes autizmussal élő diákoknál. Ismételten hangsúlyozni szeretnénk, hogy ezek a szünetek nem összetévesztendőek a tanórák közötti szünetekkel! Természetesen a tanítási nap során rendszeres időközönként tartson szünetet, akkor is, ha a diák nyugodt és aktív az órai részvétele - ne várja meg, amíg a diák elcsigázottá válik, ne ez legyen a szünet feltétele! Ez is segíteni fog Önnek abban, hogy kezelni tudja a gyermek problémás viselkedését, a diákja számára pedig élvezetesebb és élvezetesebb lesz a tanítási nap.

KORTÁRS SEGÍTŐK

Az iskolai zaklatás komoly veszélyt jelent az autizmussal élő diákok számára. A legjelentősebb kockázati tényezője annak, hogy valaki célponttá váljon az, ha valaki egyedül van. Az autizmussal

élő gyermekek pedig szinte mindig egyedül vannak. Ha az autizmussal élő diáknak kortárs segítőt jelölünk ki az osztályból, akkor ez több okból is hasznos lehet. Az osztálytársat egyrészt türelemre és toleranciára tanítja, másrészt ez a társ felel azokért a dolgokért, amelyek egyébként a tanárra hárulnának: biztosítja, hogy az autizmussal élő diák rendelkezésére álljanak a szükséges eszközök, vagy, hogy egy adott elfoglaltságban ugyanannyira részt vegyen, mint az osztálytársai. Ha mindegyik autizmussal élő diák mellé kortárs segítőt jelölünk ki, akkor ennek köszönhetően akár komoly barátságok is szövődhetnek, még azokban az esetekben is, amikor kezdetben kifejezetten kényszeredettnek tűnik a kapcsolat. Ráadásul, ha a diák a kortárs segítővel van együtt, akkor sosincs egyedül, vagyis sokkal kisebb a valószínűsége annak, hogy iskolai erőszak éri, és emiatt sokkal kevésbé valószínű, hogy megtagadja az iskolába járást.

VIZUÁLIS NAPIREND

A tanárok által bevett gyakorlat, hogy a tanterem falán elhelyezik az órarendet. Azonban a legtöbb autizmussal élő diák számára a tanterem távoli falára kihelyezett vagy a táblára krétával felírt órarend nem elegendő. Kevés olyan dolog van, ami kivétel nélkül minden autizmussal élő gyermekre vonatkozik, ez az egyik: mindegyik diáknak legyen saját képes napirendje. Ha a padjára fel van ragasztva egy képes napirend vagy egy cetlire le van írva a napirend, amit a zsebébe dughat, ennek az értéke felbecsülhetetlen a diák szorongásának csökkentésében, illetve abban is, hogy elviselhetőbb legyen számára az iskola és élvezetesebb tapasztalatokkal gazdagodjon.

A ÉS B NAP

Tételezzük fel, hogy a fokozatos átmenet sikeres volt, sikerült jó kapcsolatot kialakítani a gyermekkel, a diák számára az iskolába járás azt jelenti, hogy hódolhat a kedvenc elfoglaltságainak, Ön elmagyarázta az iskolai szabályokat és lefektette az alapokat ahhoz, hogy sikeres lehessen a tantermi munka. Ha már sikerült integrálnia az autizmus spektrum zavarral élő diákat a tantermi oktatásba, akkor a következő feladat, hogy megtalálja a megfelelő egyensúlyt: kellő mértékben ösztönözni tudja a diákot, hogy kihozza magából a maximumot, anélkül, hogy ezzel túlzott stresszt okozna neki, ami szélsőséges viselkedésproblémát válthat ki belőle, vagy akár azt, hogy kerek percc megtagadja az iskolába járást. A tapasztalataink azt mutatják, hogy sok tanár számára hasznosnak bizonyult az úgynevezett „A és B nap módszer”. Gyakorlatilag arról van szó, hogy két alternatíva áll rendelkezésre mindegyik napra. Az A napirend közelebb áll ahhoz, amit a többi diák is követ, ez egyaránt tartalmaz új leckéket és komoly kihívást jelentő feladatokat is, például csoportos munkát vagy kooperatív tanulást. A B napirend kevésbé megterhelő, a korábban elsajátított anyag ismétlésére, egyéni munkára, illetve a diák kedvenc időtöltésével való foglalatosságra ad lehetőséget. Alapesetben a diák az A napirendet követi. De ha azt veszi észre a diákján, hogy aznap épp nincs formában - lehet, hogy a fronthatás miatt, vagy az éjszaka nem sikerült kipihennie magát, vagy aznap már háromszor kellett külön pihenőt beiktatnia, vagy felborult a korábban megszokott rutin - akkor minden további nélkül érdemes a B napra váltani. Ezáltal egyrészt megteremti a lehetőséget a diák számára, hogy ne veszítse el a tantermi munka ritmusát, másrészt, hogy az iskolai környezet még a kezelhető szinten belül maradjon számára, ne okozzon túlzott stresszt.

VEGYE KOMOLYAN A HIÁNYZÁSOKAT!

A legtöbb diák esetében nem egyik napról a másikra alakul úgy, hogy egyik nap még rendesen részt vesz az órákon, másnap meg már egyáltalán nem is hajlandó iskolába menni. A legtöbb esetben több hónapnyi - vagy akár több évnyi - rendszertelen, rapszodikus jelenlétet követően alakul ki a fenti helyzet. Minden esetben összetett okai vannak - még ha sokszor mulékony állapotról van is szó - de a szülők és a tanárok egyaránt tehetnek lépéseket annak érdekében, hogy meg tudják fordítani ezt a folyamatot, amelynek első jele, hogy a diák időről időre megtagadja az iskolába járást. Ha egyértelmű jeleit látja annak, hogy a diák nem vesz részt megfelelő rendszerességgel az órákon, akkor azt mindenképpen vegye komolyan! Az iskolai teammel közösen alakítsanak ki megoldási tervet a probléma kezelésére! Ha az iskolában dolgozik szociális munkás, akkor ezen a ponton érdemes őt is bevonni a folyamatba. Fontos, hogy a megoldási terv személyre szabott legyen és a diák egyéni igényeihez igazodjon. Ha gyorsan és még időben reagálnak, akkor megakadályozhatják, hogy egy autizmussal élő diák tartósan kimaradjon az iskolából vagy akár véglegesen lemorzsolódjon.

A felsorolt javaslatokon túlmenően, azoknál a diákoknál, akik már hosszabb ideje nem vettek részt iskolai életben, fontos, hogy lassan és fokozatosan vezessék vissza őket az iskolai környezetbe és csak lépésenként szembesüljenek a tanítási nap elvárásaival - különösképpen, ha a szorongás képezi az iskolai részvételük elsődleges akadályát. Több ízben sikerrel alkalmaztuk a viselkedésformálási folyamatot, amelynek az a célja, hogy fokozatosan vezessék vissza a diákokat az iskolai környezetbe. A folyamat kialakításában egyaránt részt vesz a család és az iskolai team, közösen, lépésről lépésre határozzák meg a tervet, amelyben fokozatosan nő a diák által az iskolában eltöltött idő és fokozatosan szembesül az egyre növekvő igényekkel, mindezt jelentős és a gyermek számára jelentőséggel bíró megerősítés ellensúlyozza. Fontos, hogy az elvárásokat világosan és érthetően kommunikálják a diák felé, valamint biztonságos „menekülési” lehetőséget kínáljanak neki (beleértve a szünetek igénybevételeit vagy a „nyugi sarokhoz” való szabad hozzáférést) és erről a tanár, az iskolai team tagjai és a diák is tudjon, még azelőtt, hogy megérkezne a tanterembe.

Sok olyan autizmussal élő diák van, aki szívesen idézi fel az iskolarendszerben szerzett tanulmányi tapasztalatait, de vannak, akik számára komoly veszélyt jelent a sok hiányzás, sőt előfordulhat az is, hogy egyesek végérvényesen kimaradnak az iskolából. Őszintén reméljük, hogy az itt leírt tanácsainkkal segíteni tudtunk Önnek abban, hogy sikeresen integrálni tudja, és meg is tudja tartani az osztályában az autizmussal élő diákokat.

- Alberta Learning (2003). Teaching Students with Autism Spectrum Disorder Edmonton, AB: The Crown in Right of Alberta. Online elérhető itt: <http://education.alberta.ca/media/512910/autism1.pdf>
- Brown, M. (2002). 27 Reasons to Use and to Keep Using a Visual Schedule. Delta, BC: Provincial Outreach Program for Autism and Related Disorders.
- Glaser, B.C., Pierson, M.R., & Fritschmann, N.. (2003). Comic Strip Conversations: A positive behavioural support strategy. *Teaching Exceptional Children*, 36 (2), 14-19. o.
- Green Irene™ (2003). Red and Green Choices: A Positive Behavioral Development Strategy for Students with Autism or Behavioral Predispositions. Online elérhető itt: www.redandgreenchoices.com
- Mildon, R. L., Moore, D.W., & Dixon, R.S.. (2004). Combining Noncontingent Escape and Functional Communication Training as a Treatment for Negatively Reinforced Disruptive Behavior. *Journal of Positive Behaviour Interventions*, 6(2),92-102. o.
- Smith Myles, B., Trautman, M.L., & Schelvan, R.L.. (2004). The Hidden Curriculum: Practical solutions for understanding unstated rules in social situations. Shawnee Mission, KS: Autism Asperger Publishing Co.
- Task Analysis, chaining and shaping: Teaching new skills and increasing low-level behaviours. (ismeretlen év). idézi: Rubino, C.A.. (szerk.), *Changing Behaviour* (2. kiadás, 61-68. o.). Yarker, ON: B. Kirby.
- Williams, M.S., & Shellenberger, S. (2001). Take Five! Staying alert at home and school. Albuquerque, NM: TherapyWorks, Inc.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE